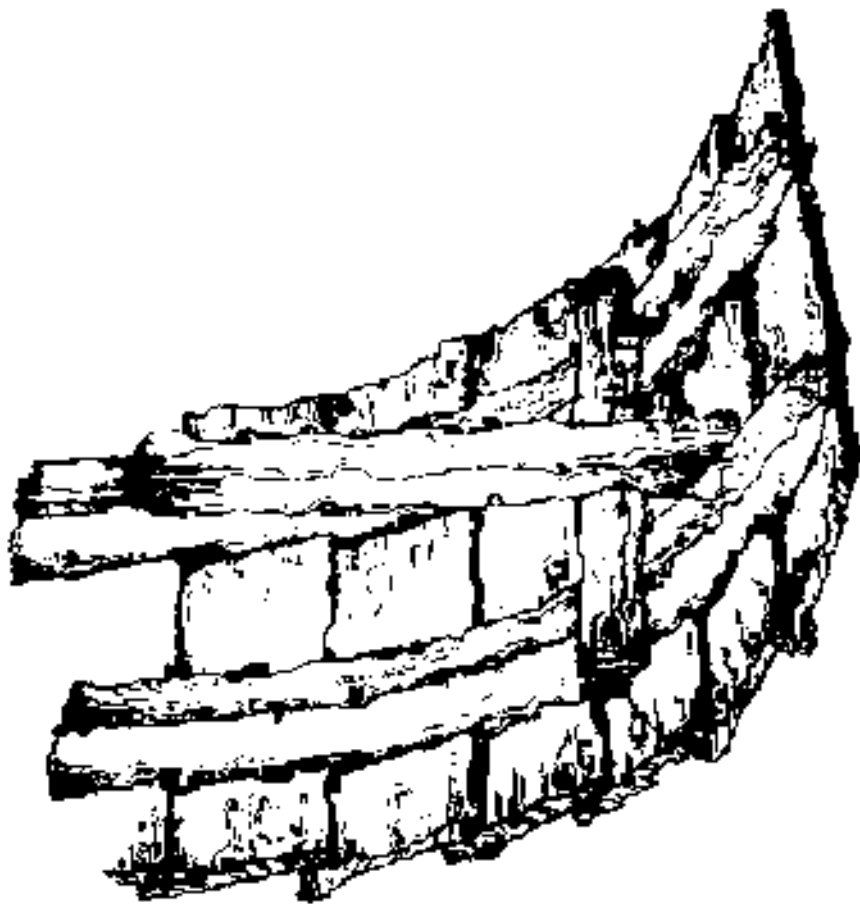

Vraket vid Åkroken

Selångersån Sundsvall

Rapport hösten 1999

Gjord av Anders Vikdahl och Lennarth Högberg.

Publicerad 1999 hos Marinarkeologi, www.abc.se/~pa/mark/

Innehåll

Bakgrund	3
Vraket hittas sommaren 1994	3
Hösten 1999	4
Vraket i sitt sammanhang	4
Konsekvenser om inget görs	5
Förslag på akuta åtgärder	5
Sammanfattning	5
Bilaga 1	
Sommaren 1994	6
Bilaga 2:1	
Hösten 1999	7
Bilaga 2:2	
Hösten 1999	8
Bilaga 3	
Principskiss 1995	9
Källor	10

Bilden på första sidan visar en principskiss på hur skrovsidan på det aktuella vraket kan ha sett ut. Fotografierna är tagna av Lennarth Högberg Alnö. Alla bilder © fotografen.

Bakgrund

1994 började Sundsvalls kommun ett projekt som gick under arbetsnamnet Regnbågen. Arbetet bestod att i nedlägga ett breddavloppsrör Selångersån . I samband med detta kom det upp trärester från ett fartyg. Dykarna stoppade omedelbart arbetet och meddelade fyndet till Läns museet Väster-norrland. Se bilaga 1.

Vraket bedömdes utifrån typologi till att vara medeltida. Detta stöds också utifrån de C-14 prover som är tagna på vraket.

Då vraket bedömdes ligga skyddat behövs inga akuta åtgärder göras. Då detta inte stämmer utifrån förändrade förhållanden vill vi upplysa om vrakets utsatta läge.

Vraket hittas sommaren 1994

Personal från Läns museet kunde snabbt utifrån dessa delar konstateras att fartygskonstruktionen var av äldre typ. Längden mellan stävarna sonderades till ca 17 meter. Borden som var lagda i klink, var 30-40 cm breda och saknade helt spår av sågning, utan de var utkilade och tillyxade. Avståndet mellan spanten, den s.k. spantfacksbredden, var 50 cm. Tvärskepps balkarna stack med sina ändar ut genom bordssidorna i speciella hak hittats där nere i botten sedimentet. Ett C-14 prov på virket i bordläggningen och på drevmaterialet gav resultatet **1500 e.Kr.** respektive **1355 e.Kr.** Bägge proverna har en avvikelsefaktor på ± 55 år. Vilket ger ett kalibrerat resultat på **1418 e.Kr.** Varför det skiljer så pass mycket mellan provresultaten beror troligen på att virket har blivit påverkat av det omgivande vattnet. Drevet i detta fall ligger betydligt mer skyddat än bordläggningen. I skeppet påträffades klumpar av obränd kalk, som eventuellt skulle användas till att kalka kyrkan med i Selånger.

Vy från Videsbron över vrakplatsen.

Det besiktningsprotokoll som personal från Läns museet skrev har **Dnr 248-94**. De vrakdelar som kom upp till ytan i samband med schaktningsarbetet, togs om hand av Läns museet för förvaring i väntan på en eventuell konservering.

Då vraket bedöms att ligga i skyddat läge, behövs inga akuta åtgärder göras närmsta tiden. Detta är den bedömning som görs sommaren 1994

Hösten 1999

991008 och 991016 gör dykarna Anders Vikdahl och Lennarth Högberg dykning på vrakplatsen. Detta är så vitt vi vet de första dykningarna som skett på vraket sedan 1994. Utifrån de beskrivningar som dykarna fått av de som dök där 1994 har det uppsåt en hel del förändringar av vraklokalen. Vraket ligger inte längre i skyddat lägen utan en hel del av vraket sticker numera upp genom botten slammet. Orsakerna till att det skett så stora förändringar på vraklokalen kan bero på att bredavloppet har ändrat strömfåran något så att vraket gradvisa frispolas. Eventuellt kan det också vara normala fluktuationer av bottenförhållanden i Selångersån.

I vraket finns minst två lösa spant, balkvägare, tvärskepps balk, hängande knä, pumprör. **Klarar de lösa och uppstickande delarna islossning och vårfloed?** Troligtvis har redan en del av vrakets lösa delar blivit nedförda av strömmen. Vart dessa kan finnas är omöjligt att säga utan att sökt bottenområden nedströms vrakplatsen. Utöver detta tillkommer den mekaniska nednötningen, av exponerade delar, som alltid sker i strömmande vattendrag pga sandblästring. Denna kommer på sikt att helt eller delvis utplåna vraket.

Naturligtvis finns även en hel nyare material, av sekundär karaktär, såsom kvistar, ölburkar, cyklar etc, på vrakplatsen. Dessa bidrar också till vrakets nedbrytning. Då vraket delvis är frilagt för exponering. Det finns även 10 minuter videofilm, från dyk gjort 991008, som Lennarth Högberg spelat in. Filmen finns hos Lennarth för den som vill studera den. Filmen kräver förklarande kommentarer. Sundsvalls tidning gör att reportage om vraket 991017. De skriver i sin artikel om vrakets utsatta läge. Vraket har rönt stor uppmärksamhet i lokalpressen, marinarknologiska kretsar och hos sundsvallsborna.

Dykarna i arbete 1999.

Vraket i sitt sammanhang

Vraket dateras i tid, till tiden före Sundsvalls grundande. Grundandet sker år 1621. Området har genom många fynd och källor en kontinuitet genom historien, långt innan Sundsvall grundas. Från det att inlandsisen försvann till dags dato. Av förklarliga skäl är fynden och källorna begränsade ju längre bak i tiden man går. Sådana exempel är Högomsmanen, runstenarna, de tidiga kyrkorna, S:t Olofshamnen, gravhögar, kungsgårdar mm. Vraket skall ses som en del i detta maritima komplex. Vraket kan många nya rön om skeppets betydelse i det medeltida Medelpad. Hur transporter och handelsvägar fungerade, är ett ganska okänt kapitel i Medelpads medeltidshistoria.

Konsekvenser om inget görs

Om inget görs kommer vraket att erodera bort helt eller delvis alternativt sönderfalla inom relativt kort tidsrymd. Detta kommer att omöjliggöra ett bevarande och en rekonstruktion av den nu återstående informationen. Dessutom kan det i bottensedimentet ligga dolt delar av last, utrustning och personliga ägodelar. Då de grundast liggande vrakdelarna, endast ligger 50 cm under vattenytan, är även landhöjningen något som man måste ta med i beaktandet. 50 cm gäller vid normalvattenstånd. Vraket kommer för varje år som går en bit närmare ytan, isen kommer också den närmare och närmare för vart år.

Förslag på akuta åtgärder

Att ärendet överlämnas till Länsmuseum Västernorrland, Härnösand, för vidare handläggning, snarast. Kräver snabb handläggning och beslut pga tidig isläggning på platsen för vraklokalen. Att en inmätning och skyddsbergring av de mest utsatta delarna sker innan isen lägger sig. Att dessa delar deponeras i en liknande miljö i väntan på "vårdprogram" av ett framtida skyddande av vraklokalen.

Sammanfattning

Vraket är ett av ytterst få norrländska medeltidsvrak. Det finns ett relativt litet antal kända medeltidsvrak i Sverige totalt sett. Detta är det första kända medeltidsvraket Västernorrland. Unikt i sig, men även en viktig länk för vidare forskning om det medeltida Västernorrland. Det närmsta kända medeltidsvraket är det i på 20-talet funna Avafjärdsvraket, Västerbotten.

Vi hoppas därför att vraket kan bevaras på något sätt för vidare forskning och kanske till och med en framtida utställning på lämpligt museum.

Anders Vikdahl
Alnö

Lennarth Högberg
Alnö

Sommaren 1994

I syfte att förbättra miljön genomförde Sundsvalls kommun åren 1994-95 det s.k. Regnbågsprojektet. Vid rörnedläggning i Selångersån den 29 juni 1994, fick grävskopan med sig träbitar av bordläggning. Arbetet stoppades omedelbart och personal från Länsmuséet tillkallades.

Dykarna Mats Andersson och Ulf Allringer från UV—Konsult, Sundsvall vid vrakplatsen för selångersåvraket sommaren 1995.

Bilden Bord visar hand på en bordläggningsplanka med snedlask styrbordssida? c:a 30 x 3 cm.

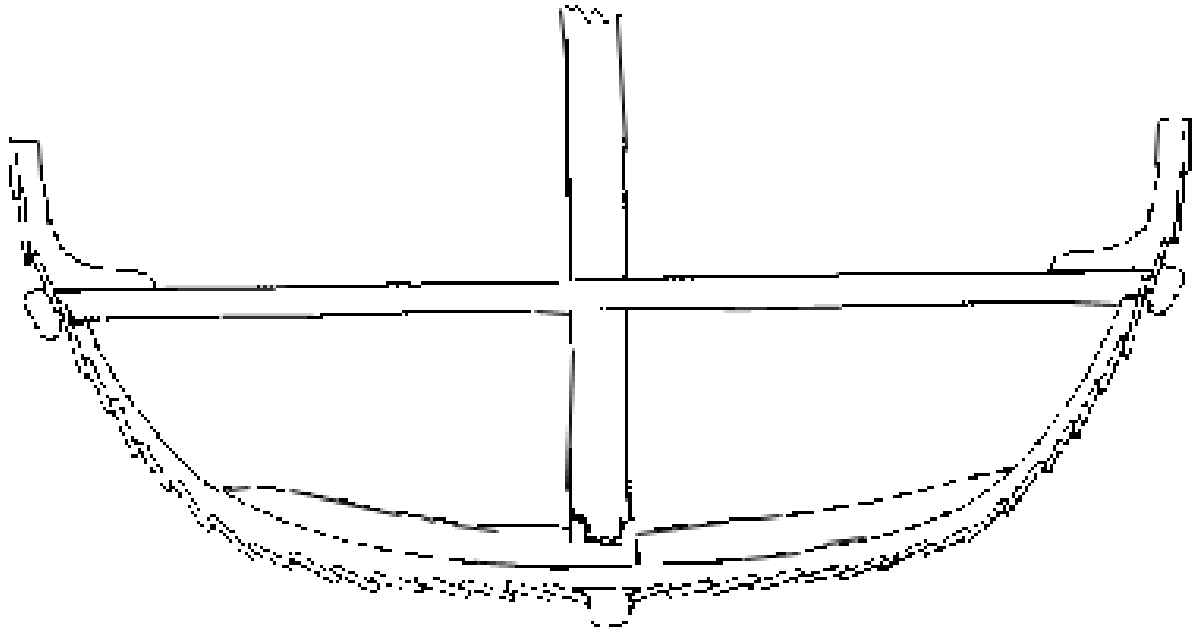
Bilden Stäv visar trol. förstäven som har ett flertal ursparningar för bordshalsarna.

Bilden Sida visar underst bord med spant. Högst upp balkvägare som urtagits för spanten.

Bilden Balkvägare visar en sådan löst liggande. Den är krummad och urtagen för två spant, förmodligen placerad nära fören.

Vraket i genomskärning. Principskiss gjord, av Seth jansson, 1994.

Källor

Besiktningssprotokoll från Läns museet med beteckning **Dnr 248-94**.

Sundsvalls tidning 991017.

Intervju med dykarna Mats Andersson och Ulf Allringer, UV-konsult.

Iakttagelser från dykningar 991008 och 991016 av Anders Vikdahl och Lennarth Högberg.

Dykaren åter till ytan efter dyket.